

РОЗДІЛ 3

РОБОТА ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І-ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ В УМОВАХ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

УДК 372.862

Л.М. Асауленко, Т.Г. Величко
м. Ладизин, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВНЗ І-ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Постановка проблеми. Реформування сучасного українського суспільства супроводжується загостренням соціальних проблем. У сучасних умовах ринку праці та особливостей працевлаштування, зростають вимоги до професійної компетентності випускників, що обумовлює якісно нові форми та методи вищої освіти, спрямовані на створення цілісної системи безперервної освіти, на розширення сфери самостійної діяльності студентів, які формують навички самоорганізації та самоосвіти.

Якісна освіта є запорукою майбутнього країни, важливою складовою її національної ідентичності та державного добробуту. Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ ст.» визначила стратегію розвитку освіти в Україні, пріоритетні напрями та шляхи створення системи безперервного навчання.

Згідно з Положенням «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних завдань.

Життям доведено, що тільки ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, думці і дії, будуть насправді міцні. У процесі викладання навчального матеріалу засвоюється 15 відсотків інформації, що сприймається на слух, 85 відсотків — слух і зір. Якщо навчальний матеріал опрацьовується власноручно, самостійно (індивідуально) виконується завдання від його постановки до аналізу отриманих результатів, то засвоюється не менше 90 відсотків інформації. Саме тому вища школа поступово, але неухильно переходить від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, формування у студентів навиків самостійної творчої роботи.

Самостійна робота студентів, підходи до якої потребують докорінних змін, на сучасному етапі повинна стати основою вищої освіти, важливою частиною процесу підготовки фахівців.

Аналіз попередніх досліджень. Традиційна організація процесу навчання у вищих навчальних закладах не забезпечує такого рівня, якості і масштабів інтелектуальної, когнітивної, професійної підготовки молоді, якого вимагають сучасні й особливо ті, що народжуються постіндустріальні технології, в тому числі і соціальні. Цілком очевидно є наявність низці її суттєвих недоліків, основними з яких вважаються відсутність стимулів до регулярної та якісної роботи студентів, недостатня індивідуалізація процесу навчання та учіння, низький рівень самостійності студентів та розвитку їх творчих здібностей.

Отже, самостійна робота студентів над навчальним матеріалом є одним із найважливіших елементів навчального процесу у вищому навчальному закладі, тому проблеми її організації займають чітке місце у перебудові цього процесу, а саме питання набуває статусу надзвичайно актуального, оскільки перепланування кількості навчальних годин на користь самостійної діяльності передбачає пошук оптимальних форм організації такої роботи.

Звичайно, проблема організації самостійної роботи студентів не нова. Методика навчання гуманітарних та загальнотехнічних предметів у ВНЗ має чималий арсенал досліджень, які аналізують той чи інший аспект самостійної поза аудиторної роботи студентів, та як сама практика організації самостійної роботи, так і дидактика ще далекі від кінцевого рішення. Проблема полягає в тому, що саме зараз виникла нагальна необхідність якісно нового рівня організації цієї діяльності, який враховував би попередній досвід та останні дослідження — «новітні технології» — у навчанні загально технічним предметом.

Багатьма методистами терміни «самостійна робота» і «самостійна діяльність» уживаються як синоніми. Самостійну роботу часто розглядають у єдності трьох компонентів:

- 1) самостійна робота на занятті під керівництвом викладача;
- 2) домашня самостійна робота;
- 3) самостійна робота студентів з опрацювання науково-методичної літератури та освітніх сайтів.

Кожен із компонентів, безумовно, має велике значення, тому що окреслює найважливіші форми організації самостійної роботи студентів як в аудиторії, так і поза нею. Однак саме термін «самостійна діяльність» є більш ємнісний, доцільний, оскільки передбачає систематичність проведення і різноманітність форм контролю.

Мета статті — розкриття організації самостійної роботи студентів вищих аграрних навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

Виклад основного матеріалу. В основі організації самостійної діяльності студентів лежить діяльнісна теорія учіння, оскільки багатьма дослідниками самостійна робота визначається як специфічна форма діяльності учіння, головною метою якої є формування такої риси особистості як самостійність. Отже, саме діяльнісна теорія повинна лежати в основі організації самостійної роботи студентів узагалі та самостійної роботи із загальнотехнічних предметів зокрема.

Вивчення абсолютної більшості дисциплін проводиться у формі теоретичних занять та системи лабораторно-практичних занять. Це значний великий обсяг самостійної діяльності. Чимало теоретичних занять мають проблемний характер, проводяться у формі диспутів або міні-конференцій. Щоб підготуватися до такого заняття, вдало виступити студентові доведеться ознайомитися з планом, опрацювати рекомендовану літературу за списком, опрацювати освітні сайти, після чого виконати завдання. План практичного завдання спрямовує дії студента, який вчиться шукати і вирізняти необхідну для відповіді інформацію.

З іншого боку, виконання вимог програми стимулює викладача для пошуку таких методичних форм, які допомогли б згладити негативну дію вищенаведених чинників. Значення вирішення проблеми стає очевидним, якщо прийняти до уваги, що на самостійну позааудиторну роботу відводиться близько 1/3 навчального матеріалу предмета.

Цілеспрямована сукупність дій студента під керівництвом викладача на основі використання засобів супроводу навчального процесу передбачає самостійність — можливість здійснювати самостійну роботу на основі формування якостей рефлексивного керування.

Самостійна робота є одним з найважливіших компонентів освітнього процесу, що передбачає інтеграцію різних видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності, яка здійснюється як під час аудиторних, позааудиторних занять, без участі викладача, так і під його безпосереднім керівництвом. У контексті сучасної системи навчання самостійна робота домінує серед інших видів навчальної діяльності студентів після практичної підготовки (може становити від 15 до 55 % навчального програмового матеріалу) та дозволяє розглядати накопичувані знання як об'єкт власної діяльності студента.

Пізнавальна діяльність студентів у процесі виконання самостійної роботи характеризується високим рівнем самостійності та сприяє залученню студентів до творчої активності.

Самостійна робота у коледжі передбачає поетапне засвоєння нового матеріалу, повторення та закріплення, його застосування на практиці. Ефективність самостійної роботи залежить від її

організації, змісту, взаємозв'язку та характеру завдань.

Самостійна робота студентів складається із трьох основних видів:

До першого виду слід віднести підготовку до аудиторних (теоретичних чи практичних) занять. Без неї студенти перестають розуміти послідовний матеріал і переключаються на механічне виконання тієї чи іншої навчальної роботи, що є недопустимою тратою часу. Найбільш простим видом підготовки є повторення вивченого матеріалу за конспектом або підручником. Як показує досвід роботи, для найбільш дисциплінованих і встигаючих студентів. Таке повторення не потребує багато часу. Краще, якщо воно проводиться за підручником. Навчальний матеріал представлений у підручнику більш повно, ніж у конспекті, і дається кожним автором у своєму висвітленні, що доповнює отримані відомості і допомагає кращому розумінню сутності явищ. Найкраще засвоєння досягається в тому випадку, коли студент повторює прочитаний матеріал або робочі записи. Математичні доведення рекомендується повністю відтворювати в чернетці, закривши конспект рукою або підручником. Найбільш ефективний метод — перегляд за підручником матеріалу наступного аудиторного заняття. У цьому випадку повторенням служить саме заняття, але повторенням у новій формі і в новому висвітленні.

Другий вид самостійної роботи — це виконання домашніх завдань, розрахунково-графічних робіт та самостійне розв'язування задач. Це також повторення, але практичне. Для того, щоб воно сприяло переходу відомостей із короткочасної пам'яті в довгострокову і розумінню наступного матеріалу, домашні завдання бажано виконувати без затримки. Виконання останньої умови цілком залежить від викладача, від своєчасної видачі їм завдань і від його вимогливості.

До третього виду належить самостійна робота студентів у бібліотеці з вітчизняними та іноземними журналами, перегляд нових книг, експрес-інформацій, інформаційних бюлетенів, освітніх сайтів. Саме ця частина роботи пробуджує інтерес до своєї спеціальності і формує майбутнього фахівця. Тут особливо важлива роль викладача, який з перших курсів має пробудити інтерес до літератури, вказуючи на нові публікації, рекомендуючи ознайомитися з періодичними виданнями, про існування яких студенти інколи не знають. Залучення студентів до перших самостійних робіт, виступів, коротких доповідей, інформацій вимагає від викладача сил і енергії, але ця робота ефективна. Вона відкриває студентам нові, незвідані можливості, привчає їх до самостійного пошуку необхідного матеріалу, визначає їх майбутнє місце в житті.

Як і будь-яка цілеспрямована робота, що потребує великих затрат розумової праці, самостійна робота студентів вимагає планування. З метою рівномірного завантаження студентів протягом семестру найбільш трудомісткі завдання слід включити в першу його половину, так як друга половина і кінець семестру бувають, як правило, перевантаженими внаслідок можливих недоробок, пропусків, необхідності виправлення або виконання запланованих робіт. З метою вивільнення часу в кінці семестру для повторення курсу і підготовки до екзаменів, бажано заліки поєднати з прийомом розрахунково-графічних робіт протягом усього семестру.

На старших курсах студенти набувають навички самостійної роботи, на молодших курсах організація її вимагає обов'язкової участі викладача. Студенти знаходять необхідні форми самостійної роботи в результаті багатьох невдач і помилок. Викладач має озброїти їх методично і допомогти уникнути зайвих втрат часу. Планування роботи студентів не обмежується складанням графіків виконання робіт із строками їх виконання. Необхідне планування повсякденної роботи з обов'язковим контролем її виконання. Найбільш ефективна форма планування, при якій кожному студенту на початку семестру видається узгоджений план навчальних занять і контрольних заходів з удисциплін з методичними вказівками щодо тем і літератури.

Слід зазначити, що дидактичне значення самостійної роботи обумовлене тим, що в її основі лежить активна пізнавальна діяльність кожного студента з оволодіння знаннями. Самостійна робота при зростаючій її складності, сприяє виробленню практичних умінь і навичок, підвищує культуру розумової діяльності.

Самостійна робота студентів, яка входить у процес навчання, — це така робота, яка виконується без прямої участі викладача, але за його завданням у спеціально відведений для цього час; при цьому студенти свідомо прагнуть досягти поставленої мети, проявляючи зусилля і висловлюючи в тій чи іншій формі свої розумові і фізичні дії. Організуючи самостійну роботу, необхідно попередньо вивчити індивідуальні особливості студентів: пам'ять, стійкість уваги. Глибину і швидкість розуміння навчального матеріалу і т. і.

Викладач має керуватися наступними дидактичними вимогами:

- самостійну роботу необхідно організовувати так, щоб вона проходила через усі ланки навчального процесу;
- студентів по можливості необхідно поставити в такі умови, щоб вони стали безпосередніми учасниками роздумів;
- завдання в самостійній роботі повинні бути поставлені не стільки на засвоєння окремих фактів, скільки на розв'язання різноманітних проблем;
- для організації розумової діяльності необхідно давати групі роботу, яка вимагає посиленої розумової напруги, тобто самостійну роботу треба організовувати так, щоб студенти при виконанні завдання постійно долали деякі труднощі;
- поєднувати фронтальну й індивідуальну самостійну роботу, здійснювати зв'язок теорії з практикою.

Тільки взаємодія словесних методів навчання з самостійною роботою студентів приведе до підвищення результативності процесу в цілому.

Розповідь викладача, яка супроводжується самостійно спостереженнями студентів. Сприймається декілька раз глибше, поняття формується скоріше, засвоєння правильніше і міцніше.

При нових умовах ринкової економіки підвищуються вимоги до фахівців, що в свою чергу зумовлює необхідність якісного перетворення форм і методів їх підготовки. Вирішення цього завдання залежить від багатьох чинників і в тому числі від удосконалення самостійної роботи студентів, як однієї з форм навчання в системі вищої освіти.

Самостійна робота студентів — це той фундамент, на якому формується весь навчальний процес у коледжі. Самостійна робота потрібна студенту не лише для закріплення знань і навиків, отриманих під час аудиторних занять. Вона потрібна студенту не лише для того, щоб вчасно звітувати про виконання поточних завдань, а вчасно підготуватися до сприйняття нових знань. Під час самостійної роботи студент освоює її раціональну організацію, вчиться працювати з книгою і самостійно поповнювати свої знання, активізувати свої знання і вчитися формулюванню і викладанню своїх думок.

При такій роботі студент вчиться застосовувати свої знання і розв'язувати технічні задачі, вчиться самостійно аналізувати інженерні ситуації і приймати безпомилкові рішення як керівник.

Для оволодіння навчальним матеріалом можна пропонувати студентам різноманітні методи самостійної роботи з книгою: складання плану прочитаного, складання тез, конспектування, анотація, цитування, рецензування, реферування, нотування (виписування незрозумілих слів з подальшим тлумаченням).

Але на сучасному етапі книгу замінили інші джерела інформації, такі як ІКТ (інформаційно-комунікативні технології), а студенти є «жителями» соціальних мереж, Інтернет-простору, віртуального комп'ютерного світу.

У сучасних умовах перед педагогічними працівниками стоїть ряд завдань з метою максимального наповнення навчальним матеріалом у організації самостійної роботи студентів, зокрема — створення електронного навчально-методичного посібника, як носія навчально-наукового змісту навчальної дисципліни, який відповідає вимогам професійної підготовки майбутніх фахівців.

Окрім самостійного засвоєння знань студенти мають опанувати методи аналізу, синтезу, узагальнення інформації.

Важливим для професійної освіти є навчити студента опановувати професійну термінологію, оперувати спеціальною термінологією, аргументовано висловлювати власну думку, аналізувати факти, опонувати та вміти вести дискусію. У зв'язку з цим значення набуває самостійна робота з додатковими джерелами (глосаріями, енциклопедіями, словниками, базами даних), що забезпечує можливість зіставлення матеріалу, узагальнення, порівняння, аналізу, класифікації.

Інша важлива проблема для студентів — відбір необхідної, змістовно цінної інформації в рамках будь-якої навчальної програми. Часто перед студентами постає проблема відсутності розуміння ступеню необхідності інформації та можливостей її застосування.

Самостійна робота потрібна студенту для того, щоб розвивати мислення і навчатися мислити без підказки, щоб навчитися працювати творчо, як потрібно керівнику та інженеру.

Основними формами самостійної підготовки при вивченні предметів «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Основи електроніки та мікросхемотехніки» та «Основи автоматики» є:

1. На допомогу студентам у їх роботі над курсами предметів, складений узагальнений план, в якому перераховані запитання для підготовки з тієї чи іншої теми. Це дисциплінує студентів і їх самостійна робота стає більш спрямованою.

2. Для активізації самостійної роботи студентів на лекціях застосовуються різні методи: їм пропонується вирішення ділового питання, диспут, дається приклад описового типу, який має інформаційний характер, достатньо викладений у літературі. Студентам повідомляється тема та питання наступного заняття, які дали б можливість їм до нього підготуватися.

3. Особливо ефективним засобом активізації самостійної роботи студентів є термінологічні словники фахового спрямування. Вони не лише стимулюють студентів до систематичного вивчення термінології, нових форм роботи, але і мають позитивне виховне значення — розвивають уміння самостійно працювати, підвищувати відповідальність за результати своєї праці.

4. Для активізації творчої діяльності і самостійної роботи студенти залучаються до участі в олімпіадах, проектах, презентаціях своєї майбутньої професії, техніки та технологій, конкурсах на кращого знавця дисципліни, конференціях, технічній творчості.

5. Керована форма самостійної підготовки — консультація.

6. Проблема залишаються домашні роботи студентів, виконання їх не завжди добросовісне і ефективність при цьому невисока. Але цей недолік можна ліквідувати розробкою індивідуальних домашніх завдань та методики їх виконання.

7. Однією з форм самостійної підготовки студентів є організація занять самопідготовки.

При здійсненні будь-якої форми самостійного навчання задача викладача — надавати різноманітну допомогу студентам, пробуджувати їх інтерес, зацікавлення знаннями. Сприяти підвищенню прагнення до пізнавальної діяльності та самостійного творчого пошуку.

За самостійною роботою студентів потрібно здійснювати постійний контроль. Його методи можуть бути різноманітними: письмові та тестові опитування за раніше підготовленими картками, програмований контроль знань з окремих тем курсу, письмові контрольні роботи із взаємним рецензуванням студентами, індивідуальні консультації та дискусії й інші методи контролю.

Контроль самостійної роботи студентів дає змогу не тільки встановити ступінь оволодіння знаннями, а й надати справжню допомогу в оволодінні матеріалом, активізувати резервні можливості студента при вивченні дисципліни, визначити, на які проблеми потрібно більше звернути увагу викладача на заняттях.

Необхідно зазначити, що саме самостійна робота студента здатна ефективно розвивати творчу активність, творче мислення з урахуванням індивідуальних можливостей, активізувати творчу самостійну роботу. При цьому відбувається адаптація навчального матеріалу до рівня знань студент

Висновок. Таким чином, організацію позааудиторної самостійної роботи або самостійної

діяльності студентів із гуманітарних та загальнотехнічних предметів потрібно розглядати як систему взаємодії студента (суб'єкта самостійної діяльності) та навчального матеріалу з того чи іншого предмета (об'єкта цієї діяльності), який за умови раціональної організації викладачем забезпечить якісне засвоєння матеріалу, сприятиме формуванню самостійного мислення, дій та ставлення до запропонованого завдання, результатом яких стане активне оволодіння новими або активізація уже відомих знань, розвиток умінь і навичок розв'язування виробничих проблем, завдань.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта. — 2002. — 20-27 лютого.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст). — К., 1999.
3. Положення «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах».
4. Гризун Л. Є. Дидактичні особливості сучасного комп'ютерного підручника / Гризун Л. Є. // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. — ХДПУ, 2000.
5. Журавська Л. М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у ВНЗ / Журавська Л. М. // Освіта та управління. — Т. 3. — 1999. — №2.
6. Ландэ Д. В. Поиск знаний в интернет. Профессиональная работа / Ландэ Д. В. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. — 72 с.
7. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. — К.: Вересень, 1996. 129с.
8. Кудрянт З. Н. Система освіти в Україні // Педагогіка. Навч. Посібник. — Одеса: ПДПУ, 2001. — с. 55-56
9. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України від 02.06.93 №161 // Збірник нормативних актів України щодо організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі.
10. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: Практикум. Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. - Т.: ТИПУ, 2008.
11. Педагогіка вищої школи — Туркот Т.І.
12. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти. — Т. : Навчальна книга «Богдан», 2003.

У статті розглядаються актуальні проблеми організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах. Дається характеристика основних етапів цієї роботи з урахуванням сучасних вимог та умов навчання, методи її ефективної організації як невід'ємної складової в системі освітнього середовища.

Ключові слова: організація самостійної роботи, самоосвіта, самостійність, інформаційні технології навчання.

В статье рассматриваются актуальные проблемы организации самостоятельной работы студентов в высших учебных заведениях. Дается характеристика основных этапов данной работы с учетом современных требований и условий учебы, методы ее эффективной организации как неотъемлемой составляющей в системе образовательной среды.

Ключевые слова: организация самостоятельной работы, самообразование, самостоятельность, информационные технологии обучения.

In the article issues of the day of the organization of independent work students's are examined at higher educational establishments. The description of basic stages of this work is given taking into account modern requirements and terms of studies, methods of her effective organization as the inalienable constituent at the system of the educational environment.

Key words: organization of independent work, self-education, independence, information technology training.